

MED UPPDRAG ATT RÄDDA SYDLIG KÄRRSNÄPPA

Livräddning. Problematiken kring sydlig kärrsnäppa är mångfacetterad, men torrläggning av strandängar under 1800- och 1900-talen lade sannolikt grunden. Våtmarker har torrlagts för jordbruk och djurhållning, vilket lett till habitatförluster. Projektet *En sista utväg för den sydliga kärrsnäppan* arbetar för att skydda underarten från utrotning i Sverige.

Fuktiga, betade strandängar med grästuvor och öppna vattenspeglar, i närhet till grunda insjöar eller kuster är många vadares parad. De vidsträckta strandängarna i södra Sverige har historiskt varit den sydliga kärrsnäppans hemvist, men underarten har dramatiskt minskat under 1900-talet. Strandängarna på sydöstra Öland är i dagsläget den del av landet som hyser flest par. En liten population häckande par finns också i Skåne. Den senaste inventeringen gav ett dystert resultat – populationen fortsätter att minska och den sydliga kärrsnäppan *Calidris alpina schintzii* kommer sannolikt inte finnas kvar i Sverige om inte aktiva åtgärder vidtas.

År 2020 kontaktades BirdLife Sverige av Nordens Ark som föreslog grunderna till ett projekt med den sydliga kärrsnäppan i fokus. Projektet skulle samtidigt gynna andra hotade vadare och arbeta med restaureringar och återvätningar av strandängsmiljöer. Planeringen mynnade ut i projektet *En sista utväg för den sydliga kärrsnäppan* – ett ambitiöst samarbete där vi arbetar för rädda den akut hotade underarten från utrotning i Sverige. Den sydliga kärrsnäppan är en av de arter i Sverige som omfattas av ett eget Åtgärdsprogram (ÅGP) som fastställs av Naturvårdsverket. Projektet tar avstamp i detta och går i linje med det nationella bevarandearbetet. Genom att sätta en utpräglad strandängsvadare i fokus så gynnas även andra arter som häckar i samma miljö, till exempel tofsvipa, brushane och storspov. Projektets primära mål är att stoppa den negativa populationsutvecklingen.

FOTO: MATTIAS ULLMAN

Mattias Ullman arbetar med Projekt sydlig kärrsnäppa på Öland.

KÄRRSNÄPPOR MED RING!
Får du syn på en kärrsnäppa med färgad ring under kommande häckningssäsonger så vill vi gärna få reda på det! Kontakta projektet, se vår hemsida sydligkarrsnappa.se. Här kan du också läsa mer om projektets aktiviteter.

Projekt sydlig kärnsnäppa arbetar utifrån fyra huvuduppdrag; inventering av nuvarande situation, avel och uppfödning av ungar, åtgärder i fält för att uppnå gynnsamma förhållanden i miljön, samt utbildnings- och informationsinsatser. Under 2023 var huvudfokus dels på omfattande inventeringar, dels på att implementera en ny bevarandemetod.

Projektet sker i nära samarbete med bland annat länsstyrelserna i Halland, Skåne och Kalmar län, samt forskare vid Göteborgs universitet och Lunds universitet. Som rådgivare finns även organisationen Wildfowl and Wetlands Trust i Storbritannien, som arbetat med bevarandearbete av bland annat skedsnäppor i Ryssland. Projektet pågår fram till 2026 och finansieras av Svenska Postkodlotteriet som ett så kallat Drömprojekt.

UNDER PROJEKTETS INLEDANDE år har vi bildat oss en uppfattning om populationens storlek och utveckling. Dessvärre har resultaten varit nedslående och vi ser en fortsatt minskning jämfört med referensvärden från länsstyrelsernas regelbundna inventeringar. I dagsläget uppskattas populationen i Sverige till 50–60 par, fördelade på 40–50 par på Öland samt en handfull par i Skåne.

För den sydliga kärnsnäppan och flera andra vadare har populationen under flera år dalat. Anledningarna är flera, där brist på lämpliga häckningsmiljöer och predation på ägg identifierats som de främsta faktorerna. Av de ägg som kläcks så är det för få individer som blir flygga och överlever till reproduktiv ålder och denna obalans behöver vi råda bot på.

Inom projektet arbetar vi med en bevarandemetod som kallas för "headstarting", vilket betyder försprång. Det är en uppfödningsslag metod som avser just detta – att ge ungar ett försprång i livet. Metodens syfte är att öka överlevnaden hos arter som tidigt i livet har hög dödlighet till följd av hot i deras miljö. Headstarting börjar i större omfattning att användas på hotade fågelarter, till exempel rödspov och skedsnäppa, men har aldrig tidigare testats i Sverige.

Vid headstartning samlas ägg in från vilda fåglars bon, varefter ungarna kläcks och föds upp under skyddade förhållanden i hägn. När ungarna är flygga släpps de ut i det vilda på lämpliga lokaler. En nästan flygfärdig unge kan skydda sig betydligt bättre mot yttre hot och när därmed självständighet utan att falla offer för till exempel predatorer, födobrist, oväder eller olyckor. Headstartning kan även bidra till dubbla kullar, då honan lägger en ny kull om häckningen misslyckas tidigt på säsongen.

UNDER 2023 GENOMFÖRDE vi den första headstartingsäsongen inom projektet. Schäferiängarna på

FOTO: MATTIAS ULLMAN

En blandflock med mestadels nordliga kärnsnäppor, men individen längst ned på bilden är en färgmärkt projektindivid och alltså en ungfågel av sydlig kärnsnäppa.

Ölands södra udde hyser den största sammanhängande populationen av sydlig kärnsnäppa i Sverige och därför valdes platsen för arbetet. Insamlingen av ägg påbörjades i slutet av april 2023. Kärnsnäpporna gör väldigt lite väsen av sig under ruvning, men tack vare mycket kompetent personal inom projektet så samlades totalt 24 ägg in. Dessa transporterades varsamt till ett specialbyggt labb, där kläckningsmaskiner fick göra det jobb som de vuxna kärnsnäpporna annars solidariskt delar på: att värma och vända äggen i tre veckor, innan ungarna kläcks. Genom att kontinuerligt väga och lysa äggen höll djurvårdarna noggrann koll på äggens utveckling. Det var med skräckblandad förtjusning som det första hålet i ett äggskal upptäcktes och vi fick indikation på att kläckningen startat. Ungefär tre dagar senare hade den första ungen tagit sig ur ägget. Som nykläckta vägde de inte mer än 7–8 gram. Av de insamlade äggen var två av kullarna obefruktade, men resterande 16 ägg kläcktes. Headstartingen gick över förväntan och 14 ungar släpptes ut på

strandängarna när de blivit flygga. Samtliga ungar ringmärktes och fick individuella färgringar så att vi skulle kunna följa ungarna på individnivå efter att de släpptes ut på strandängarna.

Från dagen då de släpptes ut inleddes en intensiv övervakning av ungarnas rörelser i området. De rörde sig ofta tillsammans och uppvisade naturliga beteenden som ses hos vildkläckta ungar – ivrigt födosökande, och vid fara lade de sig omedelbart längs med marken. De noterades generellt anpassa sig väl till omgivningen. Majoriteten av de utsläppta fåglarna kunde följas under de påföljande två veckorna. När sommarens första sydflyttande nordliga kärnsnäppor *Calidris alpina alpina* börjat anlända till Öland observerades en av de headstartade ungarna slå följe med dem. Detta indikerade att projektfåglarna anpassat sig till naturliga betingelser och inledde flytten söderut precis som sina artfränder.

Parallellt med övervakningen så letade vi efter bon med omläggningar, alltså en andra kull hos pa-

Redan för 120 år sedan uppmärksammades vadarnas situation i landet. Så här stod det i Östgötaposten 4 juli 1904:

"För några dagar sedan omnämndes i pressen, att viporna höllo på att försvinna från Skåne. Det är tyvärr icke endast viporna, som dö ut, utan hela vadaresläktet synes vara dömdt till undergång, skriver Skånska Dagbladet. Vipor, beckasiner, morkullor, med ett ord sagdt, hela vadaresläktet har under det sista decenniet minskats kolossalt, och skall minskningen fortvara, skall dessa fågelarter snart vara alldeles försvunna från våra trakter. Anledningen till detta sorgliga faktum är, att alla ängar, kärr och mossar, där dessa fåglar halva sitt tillhåll, utdikas och torrläggas och de säfklädda stränderna kring sjöarna börja äfven försvinna genom de upprepade sänkningarne, som ega rum och endast kala sandstränder återstå, där intet skydd finnes för dessa fåglar. Äfven simfåglarna minskas något för hvarje år."

FOTO: MATTIAS ULLMAN

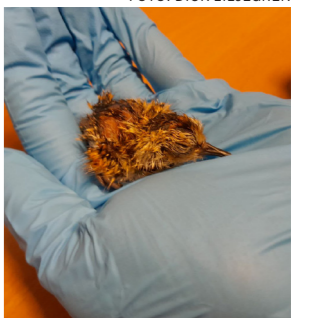
Uppfödningens ansvarig Dick Liljgren gör sig redo att lägga insamlade ägg i en portabel inkubator för att sedan frakta dem till uppfödningens anläggningen.

ren som vi tagit äggen hos. Vi försökte även bedöma kläckframgång och ungöverlevnad hos dessa. Totalt hittades fem bon under uppföljningen. Av dessa utsattes två av predation från rovdjur, och övriga tre kläcktes. Vi uppskattar att mellan fem och tio vildkläckta ungar nådde flygg ålder.

PROJEKTET ARBETAR ÄVEN med andra insatser. Förutom headstartning så är olika åtgärder i kärnsnäppans livsmiljö centralt. För att gynna alla de arter som är beroende av fuktiga marker och strandängar med öppna vattenspeglar arbetar vi med återvätningar. På Öland är behovet stort efter 1800- och 1900-talens utdikningar. Under 2023 utförde Länsstyrelsen Kalmar en våtmarksrestaurering i Segerstad på östra Öland, som projektet delfinansierade. Området på nästan 100 hektar var tidigare en rik häckningslokal för bland annat sydlig kärnsnäppa, storspov och rödspov. Arbete med bland annat igenläggning av diken planeras.

För att få fler ungar på vingarna behöver man

FOTO: DICK LILJGREN

De ser inte mycket ut för världen när de är nykläckta.

FOTO: MATTIAS ULLMAN

Fyra sydliga kärnsnäppor i skötarna Jodie Clements och Dick Liljegrens trygga händer. Jodie arbetar på Wildfowl and Wetlands Trust i Storbritannien och bidrog med stor erfarenhet i uppfödningens arbetet.

också se över hotet från predatorer. I dagsläget är predationen på ägg på vissa platser så hög som 70–90 procent de flesta år, vilket med andra ord innebär att vi i stort sett inte har någon återväxt alls. I nära dialog med länsstyrelser och jaktvårdskretsar undersöker vi hur vi ska få fler ungar att överleva. Dels kan man genom jakt eller fångst under en period behöva ta bort rovdjur som lever i anslutning till vadarnas häckningsområden, men vi arbetar även med möjligheten att försvåra för rovdjuren att spana eller gömma sig, till exempel genom att ta ner höga träd och röja buskage. Även återvätningar försvårar sannolikt för marklevande däggdjur att ta sig fram till vadarnas bon.

EFTER VÅR FÖRSTA säsong med headstartning kan vi dra den preliminära slutsatsen att metoden är mycket gynnsam och fungerar för den specifika underarten. Vi kan tydligt se att det främsta målet – att skydda ungarna från yttre hot – lyckats när vi jämför med de vildkläckta ungarna och med andra vadararters bon som vi bevakade på samma plats.

På gott och ont är den sydliga kärnsnäppan ortstrogen, det vill säga den återvänder till samma häckningsplats år efter år. Om förhållandena är missgynnsamma och paret inte får ut ungar är de med andra ord inte benägna att byta häcknings-

område. Samtidigt underlättas bevarandearbetet av deras ovilja att byta hemområde, eftersom vi får lättare att övervaka populationen. Vi väntar med spänning på att få återse headstartade individer på Öland under våren 2024 eller 2025. Vi håller i skrivande stund på att planera headstartingsarbetet för våren och sommaren 2024. Då kommer projektet även inventera våtmarker på Stora Alvaret. **4**

FAKTA | Sydlig kärnsnäppa

Den sydliga kärnsnäppan *Calidris alpina schinzii* är en underart till kärnsnäppa. Traditionella häckplatser är utmed kuster och vid inlandslokaler i södra Sverige, bland annat Hornborgasjön. Idag återfinns den endast häckande på Öland och i södra Skåne. Enligt den uppdaterade åtgärdstabellen för sydlig kärnsnäppa (Naturvårdsverket, 2018) uppgick den svenska populationen till över 1 000 par under 1930-talet. År 2017 låg populationen på cirka 75 par. Efter projektets inventeringar under 2023 uppskattas den svenska populationen till cirka 50 par, och är fortsatt minskande. Den sydliga kärnsnäppan finns i små antal kring Östersjön och i Danmark. En viss genetisk differentiering finns mellan den baltiska populationen och den mer talrika på till exempel Island. Vintern tillbringas i norra och nordvästra Afrika. (Källa: Artfakta, SLU)

FOTO: MATTIAS ULLMAN

En liten kärnsnäppeunge prövar sina vingar.

Pure Experience

Experiencing nature the way it intended.

PROMINAR

PURE FLUORITE CRYSTAL SERIES

KOWA TSN-66 PROMINAR
Kompakt och lätt - kan tas med överallt
Den perfekta tubkikaren för den som vill resa lätt utan att behöva kompromissa med bildkvaliteten. Låg vikt, stort synfält.

KOWA TSN-88 PROMINAR
Den kompletta allroundtuben
En 88mm konvex frontlins av ren fluoritkristall i kombination med en konkav lins.
En unik konstruktion som ger häpnadsväckande klara färger och stort synfält.

KOWA TSN-99 PROMINAR
Premiumvalet - Bäst och ljusstarkast
Den största objektivdiametern Kowa någonsin tillverkat. Enastående optisk prestanda även vid dåliga ljusförhållanden, detaljrik, skarp bild utan kromatisk aberration. Bästa ljusstyrkan, högre förstoring.

KOWA PROMINAR Fantastisk optik i ren fluoritkristall

Kowa är den enda tillverkaren av tubkikare som använder ren fluoritkristall i sina optiska linselement. Fluoritkristall ger den absolut bästa synupplevelsen man kan få med en kikare idag, med en fullständigt enastående bild av omvärlden, i häpnadsväckande klara färger. Upplev själv den kristallklara skillnaden.

Du hittar Kowa hos:

GUNNAR OLSSONS FOTO

Hornsgatan 91 • Stockholm • Tel 08-55 60 60 50 • www.gofoto.se

Naturbutiken

Lilla Brunneby 106 MÖRBYLÅNGA
www.naturbutiken.se, Tel: 0485-444 40